

Popa Péter

Vágódeszkán a (rádió)zenekarok?

A konjunktúra várat magára. A dolgok mai állása szerint nem is keveset, legalábbis mifelénk. A megszorítások mindennaposak, örülhetnek akik a beígért támogatásokat az előző évihez képest azonos nominális szinten megkapják, márpedig a kevés fókára sok eszkimó jut. Talán ez az oka annak, hogy furcsa, negatív hangok erősödtek fel a magyar zenei/zenekari életben. Végleg szertefoszlani látszik az az idilli kép, amely a magyar zenekari kultúrát egységes egészként, az egyetemes és magyar zenei örökség egyik jelentős alkotóelemeként, Erkel, Liszt, Dohnányi, Bartók és Kodály kultúrateremtő nyomdokain kialakuló világra szóló, mindenáron megőrzendő eredményként értékeli. A szomorú azonban, hogy ezek a hangok nem külföldi riválisainktól, hanem belföldi rivalizálóinktól erednek.

Lássuk hát fehéren-feketén, milyen előzmények után lehet ma azt hallani Magyarországon, hogy sok a zenekar, meg kell szüntetni néhányat, miközben büszkék lehetnének zenei palettánk gazdagságára és sokszínűségére.

Amikor egy ambiciózus ifjú karmester kilátástalannak ítélte zenekarhoz jutásának lehetőségét, elhatározta, hogy létrehozza a maga új zenekarát – az amúgy *éppen elegendő* számú magyar zenekar mellett. A számítása (megfelelő tőkekapcsolata és kapcsolati tőkéje okán) bevált: rosszul fizetett zenészek hagyták el anyaintézményeiket – ezáltal azokat mérhetetlenül nehéz helyzetbe hozva – és özönlöttek abba a zenekarba, ahol végre megközelíthette órabérük a nyugat-európai átlagot, s ráadásul egyik napról a másikra elhiheték magukról, hogy ettől a legjobbak lettek a pályán. A „trójai faló” immár kapun belül volt, és ez volt a pillanat amidőn aktuálissá vált a közvéleménybe sulykolni, hogy (most már) sok a zenekar. Milyen meggondolásból? Egyszerű a magyarázat, a torta nagyjából mindig ugyanakkora, az egy főre jutó szeletek viszont elméletileg növekedhetnek a résztvevők számának csökkentése árán. Ám ezt a fajta magatartást eleddig nem szoktuk meg, és nem vált elfogadottá. Úgy látszik azonban, hogy napjainkra e viselkedési normák követőkre akadtak. Éppen olyanokra, akik karrierjüket annak köszönhetik, hogy országunk már közel egy évszázada zenei nagyhatalomnak számít. A mérgezett mag szárba szökken. Mára szinte mindennapivá vált, hogy amúgy tehetséges, fiatal karmestereink

egyike-másika olyan elveket hangoztat, amelyek nemhogy méltatlanok hozzájuk és a magukba szívott magyar zenei örökséghez, de mérhetetlenül romboló hatásúak. **Ne higgyék azok, akik más zenekarok megszüntetését óhajtják, hogy ezzel áldoznak a magyar zenekultúra oltárán!** De azok se higgyék, hogy előrevívő, netán korszakalkotó gondolkodásúak, akik az összes hagyományos zenekar megszüntetését áhítják, lecserélve a nemzeti kulturális identitás egyik legfontosabb elemét a staggione típusú, alkalmilag verbuvált, saját hang, stílus és öntudat nélküli, vegyes összetételű zenekarok működtetésével. Ezek a magyar művészek nincsenek tisztában azzal, hogy nemzetünknek hovatovább a zenekultúra az egyetlen exportálható „hungaricum”, amelyre leginkább büszkék lehetnek, és amelybe eddig még kevéssé kevertek aflatoxint.

A gazdasági helyzet – sajnálatos módon – évek óta kedvez a demagóg és szűklátókörű gondolatoknak. Már csak azért sem indokolt a zenekarok mennyiségének csökkentése, mivel statisztikai tény, hogy a koncertlátogatók száma nem csökken. Ma már egyre nyilvánvalóbb – figyelemmel kísérve az európai példákat – hogy a zenekarok létszámát célzó támadások kizárólag az államháztartási hiányokból, illetve azok okainak félremagyarázásából fakadnak. Zenekarok megszüntetése, vagy szándékos elsorvasztása beláthatatlan károkat okozhat, sokkal nagyobbakat, mint ezen kulturális kontinuitás-őrző formátumok életben tartása, vagy még inkább, hatékonyságuk segítése. Gondol-

junk csak egy-egy zenekar évtizedek alatt kinevelődött, odaszoktatott törzsközönségére, az ebből fakadó jegybevételekre, a hangversenytermekre amelyek erre a bevételre is számítanak, a zenei képzésre, ami egy jelentős réteg megélhetési forrása, a hangverseny-szervezési ágazatra és nem utolsósorban az idegenforgalomra, amely nagyban támaszkodik a hazai kulturális lehetőségekre – hogy csak néhányat említsünk. Ennek ellenére időről időre támadások tanúi lehetünk mind a magyar zenekari kultúra egészét, mind pedig az egyes zenekarokat illetően.

Mondjuk ki nyíltan, ma szakmai berkekben – köszönhetően a belső ellenségeink bomlasztó hatású retorikájának, – több halálra ítélt zenekarról beszélnek. A jóslatok nem válogatósak: harangoznak már vidéki zenekarok felett is, amelyeket legszívesebben sorstársra nyelne le egészben az adott régió vezető szerepéért folyó harca során, de megkondítják már a harangokat egyes budapesti zenekarok felett is, amelyek fenntartói csőd-közeli, avagy privatizáció előtti helyzetben vannak. Sajnos a magyar zenekar-finanszírozási rendszer hiányosságai alkalmat adnak a rémhírkeltésre. És a rémhír az álhírrel együtt olyan, mint az influenzavírus: mindig a gyengélkedőt támadják meg először, korra nemre és érdemre való tekintet nélkül.

Nem célolok a bajok gyökereinek elemzése minden egyes megtámadott magyar zenekar esetében, ami egyébként többnyire a szervezeti problémákra, illetőleg az adminisztratív vezetés elégtelenségére mutatna rá. Azonban a Zenekar 2004/5. számában nyilvánosságot kapott egy, az

ügyben illetéktelenül nyilatkozó riport-alany olyan kéretlen és átgondolatlan véleménye, amely éppen a magyar zenekultúra egyik „zászlóshajóját” a Rádiózenekart támadja és kérdőjelezi meg annak létét, feladatát. („*Hogy van az, hogy amíg a Rádiózenekar tevékenységét – mint ahogy általában a rádiózenekarokét – évtizedeken keresztül a kortárs muzsika, a hazai kultúra művelése jellemezte, hogy bemutatta és feljásztotta az új magyar kompozíciókat, az utóbbi években ezt egyáltalán nem teszi? Vagy ha igen, elenyésző mértékben. Joggal tehetik fel a kérdést: mi az együttes profilja, szerepe a zenei életben? Ezzel szemben, ha nem mondott volna le erről a sok évtizeden át gyakorolt „küldetéséről”, senki sem kérdőjelezné meg létét, feladatát.*”) Véletlen az talán, hogy e nyilatkozat egybeesik az azal az időszakkal, amikor a zenekar önhibáján kívül életének egyik legnehezebb időszakát éli át? Nem hagyható válasz nélkül a Rádiózenekar és a rádió zenekarok szerepének, küldetésének ilyen fokú félremagyarázása. Ugyancsak fontos lenne a támadások lehetséges okainak őszinte feltárása. A megélhetési lehetőségek bővítésére vonatkozó eltökéltség, az egy főre jutó tortaszemek nagyságának mindenáron való növelésének egyedüli üdvöztető voltában való hit meggondolatlan kijelentéseket és nemtelen eszközök igénybevételét eredményezhetik. Miközben a hangversenytermi férőhelyek száma éppen a közelmúltban duplázódott meg Budapesten, a leggyakrabban felbukkanó szándék a **Rádiózenekar kiszorítása a koncertpódiumról.** (*Nem hazai találmány! Lásd: A német zenekarok feladatairól és funkciójáról szóló cikkünket.*)

Ha elfogadjuk azt a tényt, hogy a rádiózenekarok soha nem voltak tisztán stúdióegyüttesek, kezdettől fogva aktív, a mikrofon miatt pedig a legmagasabb szintű szereplői voltak a hangversenyéletnek, repertoárjuk rendkívül széles spektruma okán hihetetlen mértékű rálátással bírnak minden kor zenei stílusára, élő hangversenyeik színvonala leginkább közelíti meg a vágott hangfelvételek minőségét, rádió-stúdiók falain belül pedig pontosan hangversenytermi tapasztalataik és rutinjuk folytán képesek a hallgatás műélvezetéhez elengedhetetlen hangversenytermi előadási hatást produkálni, akkor nyugodtan mondhatjuk, hogy *minden olyan szándék, amely e zenekarokat stúdiókba zárná, vagy tevékenységüket egy stílusorszakra kor-*

látozná, alapvetően veszélyeztetné a rádiózenekarok színvonalát/létét. Itt kell megnyugtatom mindenkit: a rádió együttesek megszüntetése egyetlen fillér többletbevétel, többlet-állami támogatást sem eredményezne a többi zenekar számára.

Más kérdés viszont a Rádiózenekar valószínű problémáinak jószándékú feltárása. A magyar zenekultúra megőrzését és erősítését sokkal jobban szolgálná, ha sanda támadások helyett, végre szembe lehetné nézni a valódi gondokkal, és orvosolni lehetné azokat, mert ez lenne a lehetséges támadási felületek leghatásosabb csökkentése. Ez sajnos nem e sorok írójának feladata. Azonban gondolatébresztésként, nem megkérdőjelezve a Rádiózenekar szerepét és küldetését, itt lenne az idő elgondolkozni néhány alapvető problémán.

A problémahalmazt azonban nem onnan kell megközelíteni, hogy eltért-e a Rádiózenekar eredeti küldetéséről, hanem onnan, hogy **alkalmas-e jelenlegi formájában, közép és felső szintű vezetésével az eredeti feladatai ellátására,** azok kibővítésére a kor megváltozott igényei szerint. Ma, amikor érezhetően élesedik a verseny egyes zenekarok között, elemezni kéne, bír-e a Rádiózenekar mindazon adottságokkal, amelyek sajátjai egy szimfonikus zenekarnak, és feltételei a versenyben maradásnak. **Fel kell tenni a kérdéseket,** adottak-e a normális (rádiószimfonikus zenekari) működés feltételei, amennyiben egy zenekar beágyazódott egy politikai támadásoknak folyamatosan kitett, gazdaságilag ellehetetlenített köz-médium egyik szerkesztőségébe, alárendelve annak a műsorszerkesztő vezetőségnek, amely nem feltétlenül képes egy szimfonikus zenekarral azonos dimenzióban mozogni, annak versenyben maradását saját érdekei fölé helyezni?

Lehet-e együtteseket működtetni bizonytalan finanszírozási háttérrel, amelyben nincs világos tartozik-követel oldal, és ahol nem ismert a költségvetési forrás felhasználási módja, éppúgy, mint az együttesek közötti elosztási rendszere?

Van-e a zenekarnak felelős gazdasági vezetése, zenei berkekben elismert, teljes hatalmú tekintéllyel és koncepcióval rendelkező tényleges művészeti vezetése, továbbá olyan, zenekari szakterületre vizsgázott, működőképes menedzsmentje, amely képes érdekérvényesítésre a kulturális kormányzatnál, vagy éppen az anyaintézménynél, vagy akár alkalmas egy

zenekari fórumon való egyenrangú képviselőre? Vagyis, beszélhetünk-e olyan vezetésről, amely egy zenekart – akár a rádiós célok szolgálatában is – de autonóm módon képes kormányozni a fennmaradásért folyó küzdelemben? Fel kell tenni azt a kérdést is, képes-e ez a zenekar a jelenlegi struktúrában a minimális önvédelemre, hogy jól felfogott érdekeivel szemben álló, más motivációjú, hosszú távon felelősnek nem mondható döntéshozók irányítása alatt ne legyenek kénytelenek „művészi rangjukhoz méltatlan feladatokat abszolválni” – mint ahogyan már a Magyar Rádió „Új zenei újság” című műsorában (2005. január 8.) utaltak rá. Ha a vezetés célja a zenekar megtartása és fejlesztése, akkor célszerűbb volna az együttes küldetéséhez és művészi színvonalához méltóbb feladatok kijelölése, új koncepciók előtérbe helyezése, továbbá, a kiváló nemzetközi és világversenyeket megnyerő szölistáik segítségével újabb és újabb területek meghódítása a rádiós ismeretterjesztés, a zenei nevelés, valamint az új közönség kinevelése érdekében. Ne felejtjük el, hogy ez a zenekari műhely nem csupán zenei versenyek nem kiszámú dobogós helyezetteit foglalkoztatja, de Európa vezető zenekarai is foglalkoztatják innen odatávozó művészeit. (A rádiózenekari műhely szólócelistákat adott a Bécsi Filharmonikusoknak éppúgy, mint a Frankfurti Rádiózenekarnak, szólótrombitást adott a Berlini Filharmonikusoknak, és sok-sok kiválóságot a többi magyar és külföldi zenekarnak). Azon oknál fogva, hogy egy zenekarban a muzsikusok – legyenek azok mégoly kiválók is – csupán „művészi kivitelezők”, sorsuk alakításába a legcsekélyebb beleszólási jog nélkül, a Rádiózenekart érő, esetlegesen jogos támadásokért éppúgy nem ők felelősek, mint egy *nagyértékű nemzeti kinccsel való gondatlan sáfarkodás következményeiért.* A felelősség nem őket terhelni, annál inkább a következmények!

Itt lenne az idő, hogy végre minden, a magyar zenekultúráért felelősséget érző művész, zeneszerző, karmester és (ha egyáltalán van ilyen) politikus végre ki-mondja: **a Rádió együttesei nemzeti kultúránk részét alkotják, és feladataik ellátásának biztosítása érdekében haldéktalanul felül kell bírálni, továbbá alapjaiban meg kell változtatni jelenlegi működési, finanszírozási feltételeit és körülményeit!**